



УДК 159.923.2:922

ВІКОВА ДИНАМІКА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Дробот О.В., д. психол. н.,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти

Національний авіаційний університет

Пустовий С.А., аспірант
кафедри психології та педагогіки

Університет сучасних знань

У статті розглянуто результати емпіричного дослідження умов формування психосемантичного змісту професійної свідомості студентів-майбутніх філологів. На репрезентативній вибірці з використанням опитувальника «Орієнтація» І.Л. Соломіна визначено професійні схильності та професійні здібності студентів зазначених спеціальностей. Під час представленого дослідження було отримано емпіричне підтвердження того, що специфіка сприйняття студентами-філологами майбутньої професії зумовлюється професійними зачатковими інтенціями (професійними здібностями та спрямованістю), які забезпечують специфічне сприйняття оточуючого світу та формування картини «світу філології».

Ключові слова: професійна свідомість, реконструкція професійної свідомості, професійні схильності, професійні здібності, філолог.

В статье рассмотрены результаты эмпирического исследования условий формирования психосемантического содержания профессионального сознания студентов-будущих филологов. На репрезентативной выборке с использованием опросника «Ориентация» И.Л. Соломина определены профессиональные склонности и профессиональные способности студентов указанных специальностей. В ходе представленного исследования было получено эмпирическое подтверждение предположения о том, что специфика восприятия студентами-филологами будущей профессии обусловлена профессиональными зачаточными интенциями (профессиональными способностями и направленностью), которые обеспечивают специфическое восприятие окружающего мира и формирование картины «мира филологии».

Ключевые слова: профессиональное сознание, реконструкция профессионального сознания, профессиональные склонности, профессиональные способности, филолог.

Drobot O.V., Pustovyi S.A. AGE DYNAMICS OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF PHILOLOGY STUDENTS

This article reviews results of an empirical study of conditions in which psychosemantic content of professional consciousness of philology students is formed. Professional inclinations and professional abilities of students studying philological disciplines were determined on the basis of a representative sampling using I.L. Solomin's Orientation questionnaire. An empirical proof of the assumption that specifics of perception by philology students of their future profession are determined by their initial professional intentions: professional abilities and orientation, which bear upon specific perception of the surrounding world and formation of the "world of philology" picture was obtained in the course of this study.

Key words: professional consciousness, reconstruction of professional consciousness, professional inclinations, professional abilities, philologist.

Постановка проблеми. У сучасні психологічній науці професійна свідомість особистості визначається у кількох площинах: по-перше, через визначення структури професійної діяльності представників конкретного виду професії, виходячи з особливостей його професійної діяльності [5]; по-друге, через створення порівняно уніфікованої загальної структури свідомості, яку можна наповнити під кожну конкретну спеціальність [7–8]. При цьому залишається відкритим питання про те, що спричиняє специфіку сприйняття світу професії та яке місце в цьому мають професійні здібності та спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З.А. Решетова [3] і В.Д. Шадріков [5]

підкреслюють, що невід'ємним складником становлення професіонала є розвиток уявлень про конкретні компоненти професійної діяльності. Та навіть будучи вичерпними, вони залишаються знаннями про окремі фрагменти професійної діяльності і не можуть слугувати узагальненою характеристикою процесу професіоналізації. Такою характеристикою є структура професійної свідомості, що відображають професійну діяльність інтегровано і системно. Розглядаючи професійну свідомість із ціннісної позиції, можна уявити її сукупністю структурних блоків (цілей, змісту), кожен із яких має свої критерії для оцінки наповнення. Критеріями спрямованості або блоку цілей

є усвідомлення цінностей, співвідношення з метою дій із вибору цінностей, реалізація цінностей як особистісних цілей [6]. Змістовий блок представлений усвідомленням ролі методології в професійно-особистісній перебудові, вимогами до методології, факту реального її використання в професійній діяльності). Спосіб виявлення спрямованості характеризується способами діяльності особистості (усвідомлення системи принципів, способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності, ставлення до способів діяльності в цілому, факт реалізації способів діяльності) [1, с. 34].

Професійні схильності – це бажання людини займатися певними видами професійної діяльності, потреба бути професіоналом. Схильності характеризуються прагненням як до процесу, так і до результату, а також визначають привабливість видів діяльності, інтерес до них. Професійні здібності – індивідуальні психологічні особливості людини, від яких залежить можливість успішного освоєння і подальшого здійснення професійної діяльності [1, с. 39–43].

Постановка завдання. У межах емпіричного дослідження умов формування психосемантичного змісту професійної свідомості студентів-майбутніх філологів нами переслідувалася мета визначити професійні схильності та професійні здібності студентів зазначених спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку загальною чисельністю 181 особа склали (91% респондентів жіночої та 9% чоловічої статі) студенти філологічних спеціальностей Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Університету сучасних знань (м. Київ), Київського університету імені Бориса Грінченка, Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (включно з філіалами цих закладів вищої освіти). Беручи до уваги статистику представленості студентів чоловічої та жіночої статі, статевий критерій не покладался в основу формування вибірки. Із метою виявлення динаміки змісту професійної свідомості було використано опитувальник І.Л. Соломіна [2], за допомогою якого було визначено загальні тенденції серед студентів, які щойно вступили на бакалаврат (першокурсників), та тих, хто його закінчує (четверокурсників), за допомогою загальних статистичних величин: середнього (Mean), мінімального (Min) та максимального (Max) значень, моди (Mo) та дисперсії (σ^2), а також факторного аналізу даних.

Найбільш діагностичним показником для майбутнього філологічного фаху є рі-

вень розвитку професійних здібностей у сфері «людина – художній знак». Згідно з отриманими результатами, ~ 4% студентів-першокурсників таких здібностей не мають. Середній рівень таких професійних здібностей мають ~ 8% студентів першого курсу та ~ 9% четверокурсників; високий рівень ~ 88% першокурсників та 91% четверокурсників. При цьому 21,7% серед опитаних студентів-першокурсників та 19,2% четверокурсників не має вираженої професійної схильності.

Філологічний фах (через свою комунікативність) близький до професій типу «людина-людина», тому доцільно звернути увагу на специфіку розподілу схильностей та здібностей вибірки за цією шкалою. Четверокурсники мають більшу схильність до вибору професії типу «людина-людина», проте студенти-першокурсники вище оцінюють свої здібності до комунікативних професій, що може інтерпретуватись двобічно: меншою критичністю до своїх навичок та обізнаності щодо вимог цих професій або дійсно вищим рівнем розвитку комунікативних здібностей, із якими найчастіше асоціюються професії типу «людина-людина». Зазначимо, що ~12% респондентів серед студентів першого курсу та 13% четвертого не мають схильностей до професії типу «людина-людина». Середній рівень професійних схильностей до цього типу професій мають ~27% студентів першого курсу та ~17% четверокурсників. За результатами методики високий рівень професійних схильностей до роботи з людьми мають 62% студентів першого курсу та 70% четверокурсників. Із метою порівняльного аналізу двох вікових зрізів наводимо статистику професійної спрямованості та здібностей першокурсників і четверокурсників (табл. 1).

Як видно з таблиці, студенти мають низький рівень професійних схильностей до професій типу «людина-знакова система», тобто до копіткої аналітичної діяльності, що так важливо в роботі філолога. Обидві групи досліджуваних мають досить низький, майже нульовий рівень схильностей до професій типу «людина-техніка». Також представники обох підвбірок мають високий рівень схильності до творчої професії: у більшості респондентів прагнення творчої роботи домінує над виконавсько-монотонною. Хоча за досить високого середнього показника творчо-управлінської роботи (Mean=11,30; Mo=13) студенти-четверокурсники не особливо виділяють для себе професії типу «людина-художній образ» (Mean=7,22; Mo=2). У студентів першого року навчання показники за цими шкала-



Таблиця 1

Загальні статистичні параметри професійної спрямованості та здібностей майбутніх філологів

	Тип спрямованості	I курс					IV курс				
		Min	Max	Mean	Mo	σ^2	Min	Max	Mean	Mo	σ^2
ХОЧУ	Людина-людина	3	12	7,85	5;9;11	8.61	1	15	8.65	9;10	13.78
	Людина-техніка	0	12	2.12	0	6.58	0	9	3.22	0	9.45
	Людина-знакова система	0	8	2.35	0	5.51	0	9	3.57	0;5	8.49
	Людина-художній образ	0	15	7.58	7	18.17	1	15	7.22	2;5;8	16.99
	Людина-природа	0	9	4.54	5	9.53	0	15	6.78	11	14.45
	Виконавська робота	1	2	6.27	5	7.64	3	12	7.78	7	5.63
	Творча робота	2	14	7.77	8	11.86	4	15	11.30	13	11.40
	МОЖУ	Людина-людина	3	5	11.19	12	9.28	4	15	11.13	9;14;15
Людина-техніка		0	11	4.38	3	9.68	0	15	6.61	9	15.52
Людина-знакова система		0	13	5.08	2	9.67	2	15	8.00	8	10.54
Людина-художній образ		2	15	8.31	8	18.46	0	15	7.70	15	26.76
Людина-природа		0	10	4.54	5	7.69	0	15	5.57	5	18.71
Виконавська робота		2	15	7.73	4;5;8;11	14.68	1	15	8.83	8	15.05
Творча робота		2	15	9.96	12	11.63	4	15	10.78	15	11.72

ми досить близькі. Серед відмінностей у професійній схильності обох груп вибірки варто вказати на більшу схильність четверокурсників до професій типу «людина-людина» та «людина-природа», хоча здібності до роботи з об'єктами живої та неживої природи у них майже не визначаються.

Загалом, професійні здібності за всіма напрямками краще розвинені у четверокурсників, що пояснюється більшою досвідченістю. Окрім того, у вибірці студентів-чотверокурсників для більшості індикаторів існує кілька статистичних мод, що можна проінтерпретувати більшою професійною диференціацією групи, що не має особистого професійного досвіду.

Оскільки для більшості студентів характерна вираженість кількох професійних сфер, то наступним кроком було визначен-

ня наявності зв'язків між типами професійної спрямованості та професійних здібностей із використанням рангової кореляції Спірмена. Для обчислення було виокремлено дві групи студентів.

Для студентів першого курсу філологічних спеціальностей установлено, що значною конгруентністю (прямим зв'язком професійної спрямованості та професійних здібностей) характеризуються сфери «людина-художній образ» ($r_s = 0,751, p \leq 0,01$), «людина-природа» ($r_s = 0,711, p \leq 0,01$), «людина-техніка» « ($r_s = 0,446, p \leq 0,05$), творча ($r_s = 0,606, p \leq 0,01$) та виконавська роботи ($r_s = 0,499, p \leq 0,05$). Зв'язок середньої сили поєднує професійні здібності системи «людина-техніка» та уміння оперувати знаковою інформацією ($r_s = 0,509, p \leq 0,01$). Аналогічно пов'язані й професійні спрямо-

ваності цих двох сфер ($r_s = 432, p \leq 0,05$), що говорить про близькість цих двох систем, суміжність та взаємодоповнюваність. Цікавою також є одночасна спрямованість студентів на виконавську та творчу роботу ($r_s = 611, p \leq 0,05$).

Розглянемо специфіку професійної спрямованості четверокурсників. Отримано дані про значний взаємозв'язок різних сфер діяльності у свідомості студентів-чотверокурсників, що може бути інтерпретовано екліктичним характером професійної спрямованості цієї групи респондентів або інтегрованою картиною «світу філології». Зупинимось на кількох найцікавіших, на наш погляд, цифрах. Значна конгруентність професійної спрямованості характерна для сфер «людина-техніка» ($r_s = 0,689, p \leq 0,01$), «людина-художній образ» ($r_s = 0,711, p \leq 0,01$), «людина-природа» ($r_s = 0,853, p \leq 0,01$), що ми потрактуємо гармонійністю та високим рівнем самопізнання.

Особливої уваги заслуговує рівень кореляції професійних здібностей до творчої роботи. Творча діяльність корелює майже з усіма шкалами, що можна пояснити здатністю творчо виконувати роботу різного професійного спрямування, що (згідно з А. Маслоу) є одним із показників самоактуалізованої особистості та свідчить про високий рівень майстерності.

Вражаючий перелік корелятив має і професійна спрямованість сфери «людина-техніка», що можна пояснити через розуміння респондентами проникнення техніки у всі сфери діяльності. Чіткіше (ніж серед студентів першого курсу) видно зв'язок професійної спрямованості сфер «людина-техніка» та «людина-художній образ» ($r_s = 0,701, p \leq 0,01$), які, на перший погляд, є протилежними.

Із метою детальнішого розуміння професійного спрямування студентів філологічної спеціальності було визначено її структуру за допомогою методу факторного аналізу, для чого індикаторами було використано завдання опитувальника І.Л. Соломіна. Кожне твердження було закодовано відповідно до блоку питань («хочу – можу»), типу професії та порядкового номеру в опитувальнику. За отриманими результатами у кожній із груп вибірки виділено по 6 факторів, що охоплюють близько 52% дисперсії відповідей студентів першого року навчання та близько 59% дисперсії у групі студентів-чотверокурсників.

Спершу опишемо дані першокурсників. Під час обробки нами було отримано шість значущих факторів, які в сумі оцінюють 52,4% дисперсії у самооцінних судженнях досліджуваних. Перший фактор

пояснює 10,9% дисперсії, другий – 9,4%, третій – 8,9%, четвертий – 8,5%, п'ятий – 7,9%, шостий – 6,9%. Кожен із факторів отримав подвійну назву: перша коротка частина містить узагальнений образ людини, а друга розкриває професійну спрямованість особистості відповідно до типології Є.О. Клімова.

Перший фактор однополюсний, він містить такі твердження: «хочу займатись художнім оздобленням» (829), «хочу створювати витвори мистецтва» (822), «можу малювати» (793), «можу розбиратись у літературі, мистецтві» (755), «хочу малювати, фотографувати» (727), «хочу працювати руками» (647), «можу складати вірші, писати оповідання» (628), «можу створювати красиві ошатні речі» (613), «хочу шити, вишивати, плести» (563), «хочу створювати нові образи» (530), «хочу обробляти матеріали, виробляти предмети, речі» (508), «можу розбиратись у рослинах і тваринах» (455), «хочу займатись розрахунками» (438), «можу співати, грати на музичних інструментах» (417). Зважаючи на сукупну семантику, фактор отримав назву «*креативно-дієвий митець*». Домінує система «*людина-художній образ*».

Другий фактор також однополюсний, він розкривається такими позиціями: «хочу отримувати конкретний практичний результат» (769), «можу шукати і виправляти несправності» (753), «можу шукати і виправляти помилки» (743), «можу використовувати прилади, машини, механізми» (715), «можу конвертувати інформацію» (690), «можу оперувати знаками та символами» (680), «хочу планувати, конструювати, розробляти, моделювати» (657), «хочу займатись розрахунками» (499), «можу добре усно рахувати» (467), «хочу відтворювати існуючі образи, множити, копіювати» (448). Зважаючи на зміст включень, фактор отримав назву «*результативний аналітик*». Домінування системи «*людина-знакова система*».

Третій фактор двополярний. Перший полюс включає в себе твердження «можу швидко виконувати вказівки» (825), «можу працювати за заданим алгоритмом» (764), «можу дотримуватись правил та нормативів» (738), «можу точно дотримуватись інструкцій» (591), «можу розбиратись у людях» (574), «можу бути чуйним та доброзичливим» (569), «можу вислуховувати людей» (536), «хочу аналізувати, вивчати, спостерігати, вимірювати, контролювати» (525), «можу виконувати одноманітну роботу» (439), «хочу виконувати рішення» (433). Другий полюс – «хочу займатись будівництвом» (536). Назвемо фактор «*емпатий-*



ний виконавець». Домінує система «людина-людина».

Четвертий фактор включає такі твердження: «можу створювати нові інструкції та давати вказівки» (827), «хочу приймати рішення» (808), «можу легко придумувати нові способи поведінки» (745), «можу самостійно організувати свою роботу» (739), «хочу управляти людьми» (582), «можу приймати нестандартні рішення» (507), «хочу працювати головою» (495), «хочу створювати нові образи» (487), «можу знайомитись із новими людьми» (430), «хочу реалізувати ідеї» (418) на позитивному полюсі та «хочу заготовляти продукти» (484), «хочу вирощувати овочі та фрукти» (500) – на негативному, що сукупно складає фактор «адміністратор-господар». Домінантна система «людина-людина», субдомінантна – «людина-природа».

П'ятий також двополюсний. Позитивний полюс: «хочу працювати на відкритому повітрі» (872), «хочу мати справу з природою» (798), «можу орієнтуватись у природних явищах» (695), «можу розбиратись у тваринах і рослинах» (587), «хочу аналізувати, вивчати, спостерігати, вимірювати, контролювати» (565), «хочу вирощувати фрукти та овочі» (536), «можу селекціонувати рослини та тварин» (529), «хочу дбати про тварин» (491), «хочу відтворювати існуючі зразки, множити, копіювати» (478), «хочу малювати, фотографувати» (419), «можу розбиратись у технічних пристроях» (404). Негативний полюс – «хочу керувати людьми» (423). Фактор було названо «аграрій-господар». Домінує система «людина-природа».

Шостий фактор однополюсний, він наповнений такими компонентами: «хочу редагувати таблиці та тексти» (795), «хочу обробляти інформацію» (752), «хочу обробляти матеріали, виготовляти предмети та речі» (703), «хочу збирати та налаштувати техніку» (702), «можу приймати та передавати сигнали і повідомлення» (517), «можу розбиратись у технічних приладах» (456), «можу виконувати одноманітну роботу» (416). З урахуванням сукупної семантики фактор має назву «Оператор». Домінує система «людина-знакова система».

Наступним об'єктом нашої уваги стала структура професійної спрямованості студентів-четверокурсників. Під час обробки було отримано шість значущих факторів, які в сумі описують 58,7% дисперсії досліджуваних. Перший фактор пояснює 11,6% дисперсії, другий – 10,9%, третій – 10,3%, четвертий – 10%, п'ятий – 8,1%, шостий – 7,7%. Кожен із факторів отримав подвійну назву: перша коротка частина містить уза-

гальнений образ людини, а друга – професійну спрямованість особистості відповідно до типології Є.О. Клімова.

Перший однополюсний фактор широко представлений такими твердженнями: «хочу заготовляти продукти» (807), «хочу створювати витвори мистецтва» (691), «хочу вирощувати фрукти та овочі» (679), «хочу управляти машинами» (627), «можу розбиратись у тваринах чи рослинах» (613), «можу селекціонувати рослини або тварин» (602), «хочу дбати про тварин» (598), «можу добре орієнтуватись у просторі» (573), «можу орієнтуватись у природних явищах» (571), «можу працювати на землі» (566), «хочу шити, вишивати, плести» (554), «можу ремонтувати обладнання» (516), «можу малювати» (505), «можу боротися з хворобами, шкідниками» (468), «хочу керувати людьми» (465), «можу створювати красиві, зі смаком зроблені речі» (455), «хочу реалізувати ідеї» (428), «хочу обробляти матеріали, виготовляти предмети та речі» (415), «хочу працювати руками» (409), «хочу виступати на сцені» (407). Зважаючи на сукупну семантику, фактор отримав назву «еклектик». Слабко домінує система «людина-природа».

Другий біполярний фактор має позитивне поле: «можу добре усно рахувати» (820), «можу конвертувати інформацію» (722), «можу оперувати знаками та символами» (709), «можу шукати та виправляти помилки» (650), «хочу мати справу з природою» (645), «можу розбиратись в людях» (576), «можу шукати та виправляти несправності» (541), «можу знайомитись із новими людьми» (535), «можу добре говорити та виступати публічно» (535), «можу боротися з хворобами, шкідниками» (519), «можу розбиратись у тваринах, рослинах» (515), «хочу робити розрахунки» (454), «можу селекціонувати рослини, тварин» (438), «можу створювати красиві, зі смаком зроблені речі» (428) та негативний полюс: «хочу навчати, виховувати» (580), «можу виконувати одноманітну роботу» (514). Ми дали фактору назву «емпатійний оператор зі схильністю вчити інших». Слабко домінує «людина-знакова система».

Третій фактор має один полюс, зміст якого виражається в таких індикаторах: «можу співати, грати на музичних інструментах» (831), «хочу відтворювати існуючі зразки, множити, копіювати» (741), «можу складати вірші, писати оповідання» (711), «можу розбиратись в літературі та мистецтві» (694), «можу боротися з хворобами, шкідниками» (575), «можу малювати» (546), «можу орієнтуватись в явищах природи» (520), «можу приймати і передавати сиг-

нали і повідомлення» (508), «можу швидко виконувати вказівки» (503), «хочу навчати, виховувати» (484), «хочу редагувати тексти і таблиці» (481), «можу самостійно організовувати власну роботу» (464), «можу створювати красиві, зі смаком зроблені речі» (459), «можу знайомитись із новими людьми» (421), «можу шукати та виправляти помилки» (420), «хочу виступати на сцені» (402). Це фактор *«різноспрямований творець»*. Домінує *«людина-художній образ»*.

Четвертий однополюсний фактор виражається через смислові компоненти: «можу розбиратись у технічних приладах» (848), «можу спритно використовувати інструменти» (846), «можу використовувати прилади, машини, механізми» (724), «можу брати на себе відповідальність» (590), «хочу займатися художнім оформленням» (538), «можу приймати нестандартні рішення» (525), «хочу створювати нові зразки» (509), «можу знайомитись із новими людьми» (507), «можу самостійно організувати свою роботу» (495), «можу легко вигадувати нові способи поведінки» (475), «хочу займатись будівництвом» (465), «можу шукати та виправляти несправності» (445), «можу працювати на землі» (440), «можу легко орієнтуватись у просторі» (430), «можу конвертувати інформацію» (423), «можу виконувати одноманітну роботу» (408). Цей фактор має назву *«організований технік»*. Домінує *«людина-техніка»*.

П'ятий компонент також однополюсний. Він включає дескриптори «можу працювати за заданим алгоритмом» (845), «можу бути чуйною та доброзичливою» (812), «можу вислуховувати людей» (810), «можу дотримуватись правил та нормативів» (701), «можу виконувати одноманітну роботу» (600), «можу чітко дотримуватись інструкцій» (559), «хочу обслуговувати людей» (428), «можу добре говорити та виступати публічно» (410), «хочу шити, вишивати, плести» (401). Назвемо фактор *«емпатійний виконавець»*. Домінують *«людина-людина»* та *виконавський характер праці*.

Шостий фактор однополюсний і представлений такими категоріями: «хочу планувати, конструювати, розробляти, моделювати» (839), «хочу займатись лікуванням» (740), «хочу створювати нові зразки» (642), «хочу виступати на сцені» (576), «можу створювати нові інструкції, давати вказівки» (573), «хочу керувати людьми» (552), «хочу аналізувати, вивчати, спостерігати, вимірювати, контролювати» (534), «хочу керувати машинами» (455), «хочу

приймати рішення» (436), «хочу займатись будівництвом» (421). Це складає фактор *«інноваційний управлінець»*. Домінує система *«людина-людина»* та *творчий характер праці*.

Узагальнюючи перераховані фактори та їх зміст, можемо характеризувати структуру професійної спрямованості студентів першого курсу бакалаврату філологічного факультету. Однозначно домінує творча спрямованість та прагнення мати творчу роботу, пов'язану зі створенням нових образів. У сукупності зі здібностями до роботи з людьми та комунікативними здібностями (зміст фактора № 3) такі студенти прагнуть брати участь у позанавчальній діяльності дещо більше, ніж у навчальній. Хоча за умов розвитку професійно-зорієнтованої мотивації в перспективі може розвинути творчий спеціаліст, адже «працювати головою» він уміє. Студент досить цілеспрямований та вміє працювати з інформацією: текстовою, числовою, можливі непогані аналітичні здібності. За характером студент-першокурсник філологічної освіти здебільшого виконавець.

Зважаючи на наведені фактори, можна стверджувати, що в структурі студента-четверокурсника філологічної освіти домінує еkleктична природа професійної спрямованості, що пов'язано з минулою спеціалізацією. Аграрний складник професійної спрямованості забезпечує реалізацію господарсько-побутової функції в родині. Досить чітко виражена спрямованість на взаємодію, роботу з людьми, зокрема управління, розвинену емпатійність. Студенти четвертого курсу мають здібності до роботи з інформацією (її аналізом, систематизацією) та технікою. Студент четвертого курсу має здібності до виконавської роботи, проте прагне бути управлінцем.

Висновки з проведеного дослідження. Порівнюючи структуру професійної свідомості майбутніх філологів, звернімо увагу на те, що четверокурсники виявилися більш еkleптичними як за спрямованістю, так і за здібностями. Цей факт можемо трактувати наявністю необхідного життєвого досвіду. У студентів першого курсу набагато яскравіше виражене прагнення до роботи з образами, що може як сприяти професіоналізації, так і заважати їй, відволікаючи від здобуття знань. На відміну від них, студентам четвертого курсу більш характерні творчі здібності, аніж спрямованість. Домінуючою спрямованістю є вектор *«людина-людина»*. Крім того, четверокурсники демонструють кращу технологічну компетентність та розвиненішу спрямованість на роботу з інформацією.



Як відомо, професійна свідомість формується під впливом засвоєння знань та категорій, властивих професії, та зумовлює сприйняття не лише робочого процесу, але й оточуючого світу – картини світу професії. Молодші студенти бакалаврату ще не мають професійно специфічної системи знань, яка б зумовлювала особливості сприйняття оточуючої дійсності. Тому ми припустили, що специфіка сприйняття професії зумовлюється професійними зачатковими інтенціями (професійними здібностями та спрямованістю) та забезпечує специфічне сприйняття оточуючого світу та формування картини «світу філології». Емпіричне підтвердження цього припущення було отримано під час представленого тут дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у виявленні порівняльних характеристик філологічної свідомості студентів та дипломованих спеціалістів із досвідом роботи за фахом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Самойлова А.Г. Особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2004. 18 с.
2. Соломин И.Л. Современные методы психологической экспресс-диагностики и профессионального консультирования. Санкт-Петербург: Речь. 2006. 280 с.
3. Решетова З.А. Психологические основы профессионального обучения. Москва: 1985. 208с.
4. Чуприкова Н.И. Мозг, психика, сознание. Мир психологии. Научно-методический журнал. 1999. № 1 (17). С. 84–97.
5. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. Москва: Наука, 1982. 185 с.
6. Швалб Ю.М. Целеполагание как феномен сознания. Киев: Стилос, 1997. 72 с.
7. Шевченко Н.Ф. Становление профессионального сознания Психология і суспільство. 2009. № 4. С. 167–180.
8. Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість психолога: механізм та функціонування. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/NiO/2009_6/1_rozdil/Shevchenko.htm

УДК 378.091.8:159.923.2

ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

Єльчанінова Т.М., к. психол. н., доцент,
доцент кафедри практичної психології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті розглянуто феномен внутрішньоособистісного конфлікту. Акцентовано увагу на його ролі в процесі становлення особистості студентів. Визначено його види, які здебільшого властиві юнацькому віку. Виявлено особистісні особливості (самоповага, упевненість у собі, інтерес до себе, моральна нормативність), які у своєму розвитку залежать від внутрішньоособистісного конфлікту.

Ключові слова: внутрішньоособистісний конфлікт, протиріччя, особистість, мотиви, цінності, цілі, студенти.

В статье рассмотрен феномен внутриличностного конфликта. Акцентировано внимание на его роли в процессе становления личности студентов. Определены его виды, которые в большей мере присущи юношескому возрасту. Выявлены личностные особенности (самоуважение, уверенность в себе, интерес к себе, моральная нормативность), которые в своем развитии зависят от внутриличностного конфликта.

Ключевые слова: внутриличностный конфликт, противоречие, личность, мотивы, ценности, цели, студенты.

Yelchaninova T.M. INTRAPERSONAL CONFLICT AS A FORMATION FACTOR OF STUDENTS' IDENTITY

In article the phenomenon of the intrapersonal conflict is considered. The attention to its roles in the course of formation of the identity of students is focused. Its types which are inherent in youthful age to a large extent are defined. Personal features are revealed (self-esteem, self-confidence, interest in themselves, moral normatively) which in the development depend on the intrapersonal conflict.

Key words: intra personal conflict, contradiction, personality, motives, values, purposes, students.